

overkwam hem. Zijn leven ging door en wat er gebeurd was, vond hij niet belangrijk meer. Met Margaret, zijn ex-vrouw, en hun dochter Susie sprak hij bijvoorbeeld nooit over die episode in zijn leven.

The sense of an ending, gebaseerd op een roman van Jules Barnes (2011), is een gecompliceerde film. Via flashbacks leeft de kijker mee met de gebeurtenissen in het verleden. We zien dat Tony in zijn herinneringen sommige gebeurtenissen mooier maakt, aandikt, en andere juist weglaat. Maar zijn bikkelharde ego ontkomt niet aan zelfreflectie. In zijn ontmoeting met Veronica geeft ze hem de haatbrief terug die hij destijds aan Adrian schreef. Hij leest daarin dat hij een vloek uitsprak over die relatie – een vloek die werkelijkheid werd.

Nu voelt Tony zich schuldig, hij schaamt zich. Hij beseft dat zijn brief een rol heeft gespeeld in dit drama en voelt zich daarvoor verantwoordelijk. Ook al brengt de erfenis niet het vurig verlangde dagboek van Adrian, het verandert Tony's leven toch. Hij beseft dat zijn houding in relatie tot anderen belangrijk is. Zo zegt hij tegen Margaret: 'Mocht het je interesseren, ik wilde je mijn excuses aanbieden. Ik ben ongevoelig geweest, slaapverwekkend, een rotzak. Misschien kom ik hier te laat mee, maar ik hoop van niet. (...) Susie en jij zijn de belangrijkste mensen in mijn leven.' Ook Veronica ontvangt een lange brief: 'Ik ging verdriet uit de weg en noemde dat: de kunst van het overleven. Maar als ik nu terugkijk op die tijd, grijpt het me meer aan dan ik voor mogelijk had gehouden.' De zoektocht heeft Tony bevrijd uit zijn egokooi en dat geeft nieuwe glans aan zijn leven.

Ina Brouwer, voorheen docente aan de Universiteit voor Humanistiek te Utrecht. E-mail: ibrouwer@ziggo.nl.

Jeroen Jeroense, Trijnie Nielen-Rosier en Karin Spelt, **Saïda. Van schoonmaakster tot islamitisch geestelijk verzorger**
Van Warven, 2020

ISBN 978 94 9317 537 2

De ondertitel 'van schoonmaakster tot islamitisch geestelijk verzorger' lijkt wel een variatie op de bekende uitdrukking 'van krantenjongen tot miljonair'. *Saïda* is echter meer dan een individueel succesverhaal, want het is ook een verslag van werkelijke interesse in elkaars leefwereld en geloof. Het beschrijft het effect en de meerwaarde van zulke ontmoetingen voor een groter publiek. De publicatie is een cadeau aan de Dienst Geestelijke Verzorging en Pastoraat van het Radboudumc te Nijmegen die in 2020 vijftig jaar bestond.

De basis van de publicatie is de boeiende biografie van Saïda Aoulad Baktit. Als vijfjarig meisje verhuist zij van Tanger (Marokko) naar Nijmegen. Daar ontwikkelt deze dochter van een gastarbeider zich van jong getrouwde vrouw en moeder tot schoonmaakster in het Radboudumc; vervolgens wordt zij intercultureel zorgconsulent. Momenteel is zij als islamitisch geestelijk verzorger werkzaam in hetzelfde ziekenhuis.

In negen hoofdstukken beschrijven de auteurs de levensloop van Saïda, haar functie en plaats binnen de Dienst Geestelijke Verzorging en Pastoraat en tot slot haar spiritualiteit en voorbeeldfunctie. De auteurs zijn alle drie predikant en zij kennen Saïda onder meer als collega-geestelijk verzorger, spreker in het kader van de maand van de spiritualiteit in de protestantse gemeente van Elst (Gelderland) en deelnemer van een kloosterweekend. Jeroen Jeroense en Karin Spelt reisden met Saïda naar Marokko en hadden ook daar vele ontmoetingen. In overleg met de hoofdpersoon hebben zij het schrijfwerk gedaan.

Het islamitisch geloof is belangrijk voor Saïda; ze ervaart een levende relatie en verbondenheid met Allah. Haar ervaringen toen zij in 2020 de islamitische vastenmaand Ramadan alleen in

Marokko moest houden – vanwege de uitbraak van corona kon zij niet terug naar Nederland – geven een inkijkje in haar persoonlijke spirituele leven. Zij schroomt niet om op te komen voor de positie van vrouwen binnen haar geloofsgemeenschap. Zij wil dat vrouwen gezien worden en hun talenten mogen ontwikkelen, zoals zijzelf dat ook heeft gedaan. Daarin heeft zij voor velen een voorbeeldfunctie en is zij een voorvechter. Ook op landelijk niveau zet zij zich in voor de interreligieuze dialoog tussen christenen en moslims.

Saïda vertelt dat zij in zichzelf twee identiteiten onderscheidt: de Nederlandse en de Marokkaanse. Zij heeft die kunnen integreren, maar af en toe komen ze ook in botsing met elkaar. Haar drang om zich te ontwikkelen staat bijvoorbeeld haaks op de wij-cultuur van de Marokkaanse cultuur. Het oordeel van de Marokkaanse gemeenschap kan onnodig hard zijn. Maar haar drie kinderen spreken lovend over hun moeder en herkennen zowel de Marokkaanse als de Nederlandse cultuur in haar leven en werk.

Een opname in een ziekenhuis of andere zorginstelling is een crisissituatie in het leven van mensen. Misverstanden en onbegrip tussen mensen met verschillende religieuze en cultu-

rele achtergronden liggen dan op de loer. Zorgmedewerker, patiënt en familie zijn gebaat bij mensen die als het ware als tolk fungeren en over en weer uitleg geven en zaken verhelderen, met het ultieme doel dat iedereen er beter van wordt. Deze dragers van beide culturen vormen een bron van kennis en inspiratie.

Saïda laat met haar optreden zien hoe dat goed uitpakt; zij deelt haar kennis in verschillende onderwijssettings. Ik gun vele zorgorganisaties en andere instellingen mensen als Saïda. Als islamitisch geestelijk verzorger kan ze bepaalde rituelen uitvoeren die belangrijk zijn voor moslims, zoals rituele wassingen van overledenen. Wanneer is een biografie een hagiografie? Wim Smeets, hoofd van de Dienst Geestelijke Verzorging en Pastoraat, pareert mijn bedenking al in het voorwoord. Een biografie als deze kan een bron van inspiratie zijn, voor je werk en voor je persoonlijk leven. De auteurs hebben er merkbaar veel plezier aan beleefd, en de hoofdperson staat op de foto's als een zelfbewuste en stralende vrouw. Boeiend en inspirerend is dit boek zeker!

Alida Groeneveld, geestelijk verzorger bij zorginstelling 's Heeren Loo en redactielid van dit tijdschrift. E-mail: alida.groeneveld@sheerenloo.nl.